

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

**МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ТА
ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
РИЗИКОНЕБЕЗПЕЧНИХ ТА ІНШИХ ПРОФЕСІЙ**

монографія

**Львів
СПОЛОМ
2023**

УДК 378.14.032.

М 74

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України, протокол № 3 від 26.10.2022 р.

Рецензенти: **Роман ГУРЕВИЧ**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України;
Василь КАРАБИН, доктор технічних наук, доцент.

Наукова редакція: **Мирослав КОВАЛЬ**, доктор педагогічних наук, професор
Андрій ЛИТВИН, доктор педагогічних наук, професор

Моделювання педагогічного процесу та психологічного супроводу підготовки фахівців ризиконебезпечних та інших професій : монографія / за ред. М. С. Ковалю, А. В. Литвина. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 396 с.

Розкрито теоретичний і методичний аспекти моделювання освітньої системи і педагогічної взаємодії в підготовці майбутніх фахівців. Проаналізовано сучасні підходи до проектування освітнього процесу в закладах професійної освіти у світлі вимог гуманістичної парадигми. Подано науково-методичні рекомендації з моделювання навчальної виховної та організаційно-управлінської діяльності закладів освіти різного рівня та профілю, зокрема професійної підготовки фахівців, що працюватимуть в органах і підрозділах Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Дослідження виконано в межах теми НДР кафедри практичної психології та педагогіки ЛДУБЖД «Педагогічне забезпечення та психологічний супровід професійної підготовки та здоров'язбереження фахівців ризиконебезпечних професій у закладах вищої освіти».

Для науково-педагогічних, педагогічних та адміністративних працівників і здобувачів освіти (аспірантів, ад'юнктів, курсантів і студентів), стейкхолдерів, а також широкого кола дослідників у галузі теорії та методики професійної освіти.

ISBN 978-966-919-915-7

© Автори, 2023

© Львівський державний університет безпеки життєдіяльності ДСНС України, 2023

© Вид-во "СПОЛОМ", 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ.....	7
<i>Мирослав КОВАЛЬ</i>	
1.1. Концептуальні основи удосконалення української вищої школи в контексті сучасної парадигми освіти.....	7
<i>Григорій ВАСЯНОВИЧ, Світлана ВДОВИЧ</i>	
1.2. Методологічні підходи до моделювання в педагогічних і психологічних дослідженнях.....	18
<i>Андрій ЛИТВИН, Лариса РУДЕНКО</i>	
1.3. Побудова ефективних моделей освітніх систем і процесів професійної підготовки.....	41
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛІ ОСВІТНІХ СИСТЕМ І ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	56
<i>Андрій ЛИТВИН</i>	
2.1. Модель інформатизації підготовки фахівців у закладах професійної освіти.....	56
<i>Лариса РУДЕНКО</i>	
2.2. Модель системи формування комунікативної культури фахівців соціономічної сфери.....	78
<i>Юлія КОЛІСНИК-ГУМЕНЮК</i>	
2.3. Модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно- художніх дисциплін у педагогічних і художніх закладах вищої освіти.....	94
<i>Валерій СОЛОВЙОВ</i>	
2.4. Теоретична модель педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання в закладах вищої освіти.....	110
<i>Мар'яна КУПЧАК</i>	
2.5. Модель професійної підготовки майбутніх експертів з екології засобами інформаційно-комунікаційних технологій.....	129
<i>Тетяна КОНІВІЦЬКА</i>	
2.6. Модель формування риторичної компетентності майбутніх психологів....	143
<i>Віталій ЛИТВИН</i>	
2.7. Модель формування інформаційної культури майбутніх архітекторів в освітньому процесі ЗВО.....	154
<i>Галина ФЕДЮК</i>	
2.8. Модель розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення.....	165

2.3. Модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у педагогічних і художніх закладах вищої освіти

Необхідною умовою динамічного розвитку суспільства є модернізація системи вищої освіти, яка є основою науково-технічного, економічного, соціального, культурного прогресу. Сучасні зміни у вищій школі спрямовані на її перетворення у важливий ресурс особистісного та суспільного розвитку, який забезпечить нашу країну високопрофесійними конкурентоспроможними фахівцями, завдання яких – розбудова міцної демократичної держави.

Освітня галузь покликана забезпечити молоді компетентності, необхідні для особистісного розвитку, участі в процесах розбудови суспільства, виробництва, сфери обслуговування, піднесення науки і мистецтва, мобільності на ринку праці, розвитку й використання творчого потенціалу та самовдосконалення впродовж життя. Це ставить перед педагогічною наукою та практикою завдання створення нових концепцій, методик і технологій професійного навчання, які враховували б сучасні реалії й інноваційні тенденції, узгоджувались із міжнародною системою стандартів із збереженням національного характеру освіти, особливо її мистецького напрямку.

Система української професійно-художньої освіти нині переживає кризу, суть якої полягає в переважанні традиційної моделі навчання, відсутності прогностичності, випереджальної орієнтації навчання, виховання, естетичного та професійного розвитку молоді. Натомість українське суспільство вимагає, щоб фахівці художнього профілю оволоділи значним обсягом знань і вмінь, необхідних для роботи за обраним напрямом, та усвідомили шляхи подальшого розвитку своєї галузі, вміли швидко й ефективно адаптуватися та самореалізуватися у процесі творчої професійної діяльності. У зв'язку з цим потребує особливої уваги питання підготовки майбутніх педагогів для закладів художньої освіти різного рівня, адже вони є центральною ланкою суспільних перетворень; від їхнього майстерності, соціальної позиції, ціннісно-цільових настанов залежить ефективність освітнього процесу.

Відповідно до Галузевих стандартів педагогічної освіти майбутні викладачі професійно-художніх дисциплін мають оволодіти широким колом знань щодо закономірностей і принципів навчання, виховання та розвитку особистості, тенденцій розвитку загальної та професійної культури, основ художньої педагогіки, а також психології сприйняття мистецтва та творчості тощо. Разом із тим традиційна система підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у педагогічних і художніх закладах вищої освіти (ЗВО) потребує суттєвого оновлення, оскільки сучасний викладач професійно-художніх дисциплін має бути взірцем нового типу світогляду з належною професійно-педагогічною

компетентністю, щоб успішно формувати цей світогляд у студентів. Це має бути висококваліфікований педагог, який володіє інноваційними освітніми технологіями.

Згідно Концепції професійно-художньої освіти педагогічна підготовка конкурентоспроможних, інтелектуально та духовно розвинутих викладачів професійно-художніх дисциплін передбачає: вироблення свідомого ставлення студентів до навчання, виховання, саморозвитку; формування духовного світу, світогляду, гуманістичних переконань; постійне збагачення професійних знань і вмінь протягом навчання; виховання психологічної стійкості та позитивних емоцій від мистецько-педагогічної діяльності; розвитку гідності та громадянської позиції; формування креативності та інноваційності; вироблення прагнення до неперервного самовдосконалення тощо. Отже, державні нормативні документи скеровують заклади вищої освіти на перегляд змісту та технологій навчання студентів педагогічного профілю, їхнього культурного розвитку та виховання. Потребують оновлення зміст, форми, методи і прийоми професійно-педагогічної підготовки у педагогічних і художніх ЗВО майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін. Вимагають перегляду усталені підходи до підготовки викладачів цієї спеціалізації як фахівців художнього профілю та педагогічних працівників, врахування сучасних засад їхнього становлення та професійного розвитку задля формування сукупності динамічних, інтегрованих складових професійно-педагогічної компетентності.

Таким чином, недостатня розробленість теоретичних і практичних аспектів художньо-педагогічної освіти визначили нагальну потребу обґрунтувати концепцію та розробити систему професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти, що стало метою виконаної нами дисертаційної роботи [10]. Одним із важливих її завдань було і проектування моделі професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін. Відповідно до визначеної концепції вдосконалення системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін визначається освітніми потребами і вимогами художньої галузі, сформованістю інноваційних стратегій ЗВО, реалізованими педагогічними умовами, широтою та інтенсивністю суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі та рівнем творчого потенціалу науково-педагогічних працівників.

В останнє десятиліття в науково-педагогічних роботах усе більшого поширення набувають дослідження, пов'язані з моделюванням понятійних, структурних і концептуальних характеристик навчання та виховання в межах соціокультурного простору на загальноосвітньому та професійно орієнтованому рівнях.

Моделювання – метод опосередкованого пізнання за допомогою природних чи штучних систем, які здатні заміщувати об'єкт, що вивчається, і давати про

нього нові відомості [1, с. 218]. Цей метод на створеному аналогові – моделі, відтворює властивості об'єкта дослідження.

Поняття «модель» ще у XVII ст. увів у науковий обіг німецький філософ і математик Г. Лейбніц як форму отримання знань про навколишній світ, інформаційний еквівалент конструйованого об'єкту. Модель – це придумана або штучно реалізована система, яка відтворює чи змінює, природний чи соціальний об'єкт дослідження так, щоб добути нову інформацію стосовно цього об'єкта [5, с. 516]. Модель – це лише результат абстрактного узагальнення особистісного досвіду, і, навіть найбільш досконала, вона не може цілком відобразити всю сукупність закономірностей свідомої, соціально зумовленої діяльності людини [12, с. 268]. Модель – це абстрактне подання теорії, її операціоналізація, яку можна передати емпіричним шляхом [26, с. 339]. У побудові моделей використовують конструкти і концепти. Конструкти – уявлення, які дослідник може визначити змістовно та виміряти за допомогою певної кількості індикаторів, концепти – це загальні положення, утворені з використанням конструктивів. Основна вимога до моделі – це її «адекватність, тобто відповідність реальній дійсності, суттєвим властивостям об'єкта» [5, с. 516].

Модель містить найбільш істотні параметри об'єкта, що досліджується. За її допомогою сторони об'єкта, що вивчаються, виділяються та сумуються, а властиві моделі функції допомагають дослідити об'єкт частинами, і згодом об'єднати всі отримані результати в єдине ціле на базі закономірностей і логічного судження [25, с. 70].

Моделювання і використання моделей органічно пов'язані з прогнозуванням [24, с. 434]. Метою моделювання є створення моделі реального об'єкта, а об'єктом моделювання є частина дійсності, вивчення якої є метою дослідника. Успішність моделювання значною мірою залежить від «теорії, що списує явище, яке підлягає моделюванню, а також від міри формалізації положень цієї теорії» [26, с. 338].

Модель – це засіб, який використовують для узагальнення, абстрактного уявлення окресленого укладу елементів разом із цілою системою зв'язків між ними [29, с. 16]. Усі моделі мають інформаційну сутність, яка відображається в структурі, властивостях, взаємозв'язках і відносинах між елементами досліджуваного об'єкта, це сприяє отриманню даних, які важливі для характеристики об'єкта [11, с. 360–361].

Метод моделювання науковці визначають як:

– метод пізнання та зміни світу, який розповсюджується швидкими темпами завдяки розвитку науки і зумовлює виникнення нових видів моделей, що розвивають нові функції властиві методу [3, с. 290];

– метод дослідження об'єкта пізнання – явищ, процесів, систем шляхом побудов і дослідження їх моделей; застосування моделей для отримання та аналізу властивостей та характеристик об'єктів, які створюються [20, с. 36];

– метод наукового дослідження, який опосередковано застосовує моделі як засоби наукового дослідження [16, с. 196];

– метод наукового пізнання, який передбачає вивчення та дослідження основних аспектів оригіналу, використовуючи його копії [14, с. 85];

– метод дослідження (систем, пристроїв, процесів) використовуючи їх моделі; будуючи і досліджуючи моделі існуючих предметів і явищ, конструйованих об'єктів для поліпшення їх характеристики [27, с. 221];

– дослідження певних систем та об'єктів завдяки створенню і дослідженню їх моделей; використання моделей для створення їх характеристик і надання рекомендацій для раціонального їх застосування, створюючи заново сконструйовані об'єкти [28, с. 291];

– науковий метод який пізнає явища і процеси, характеризує та відтворює їх на інших об'єктах – які спеціально створені, щоб слугувати моделями [26, с. 337];

– універсальний прийом, засіб пізнання, заснований на аналогії; ряд послідовно виконаних операцій і процедур: створення або вибір моделі на базі попереднього вивчення об'єкта та виокремлення його основних характеристик; дослідження моделі та її виправлення, або вдосконалення; характеристика та подача інформації про моделі, яка використовується у змісті теорії; ідеалізація, оперування ідеальними об'єктами й отримання теоретичного знання [13, с. 9];

– додатковий засіб, який у процесі пізнання дає нову інформацію про основний об'єкт дослідження [19, с. 114].

У педагогіці моделювання використовується щоб виявити і класифікувати нові закони, теорії, дані; щоб вирішити обчислення завдань із застосуванням моделей; щоб перевірити гіпотезу дослідження за допомогою моделі [18, с. 46], яка виступає аналогією та є проміжною ланкою між теорією та практикою в педагогічному процесі [2, с. 112].

Поширення моделювання в педагогічних дослідженнях зумовлюється тим, що є безліч варіантів моделей з різними функціями. У процесі вивчення педагогічних явищ і процесів модель виступає, як проміжна ланка між викладачем і предметом дослідження, вона вміщує певні властивості та елементи освітнього процесу [17, с. 5].

Модель підготовки фахівця – це чітка система, яка відтворює мету, структури, зміст та організацію навчального процесу, який забезпечує їх реалізацію [4, с. 78]. Це узагальнена схема конкретної педагогічної системи, яка

презентує структуру та функції об'єкта педагогічного дослідження, представленого в певній наочній формі.

За постнеокласичною філософією професійна підготовка розглядається як рівнева система що саморозвивається, а освітній процес – як реалізація різноманітних можливостей її розбудови. Освітня система при цьому є сукупністю елементів, результат кооперації, об'єднання та взаємодії яких проявляється не як сума ефектів цих елементів, а як інтегрування ефектів. Тобто системність як характерна властивість організованої сукупності передбачає неадитивне сумування функцій окремих компонентів. Кращий результат створює об'єднання елементів у системі, але він не проявляється через якості її компонентів [5, с. 499].

Отже, основою професійної підготовки фахівців із вищою освітою нині є багаторівнева освітня система, яка має власний зміст, багатовимірну структуру, що забезпечує її реалізацію та подальший розвиток у соціально-культурному середовищі [15, с. 3–4]. На думку дослідників, створення такої освітньої системи «оптимізує витрати на освіту за умови обмежених матеріальних ресурсів при одержанні максимальних результатів відповідно до критеріїв якості та ефективності» [15, с. 17].

Нині наголошується на необхідності розгляду процесу професійно-педагогічної підготовки викладача як цілісного явища. Професіограма майбутнього педагога включає етико-педагогічні якості; емпатію; психолого-педагогічну підготовку; спеціально-предметна та специфічна методична підготовка. При цьому професійно-педагогічна спрямованість майбутнього викладача означає навчання студентів конкретній справі, а не наукам взагалі [22]. З огляду на це професійно-педагогічну підготовку розглядають як систему, яка об'єднує теоретичну, практичну та дослідницьку підсистеми, які доповнюють одна одну змістом і способом реалізації.

Вчені вважають, що шляхом моделювання процесу професійної підготовки можна створити оптимальну дидактичну систему процесу навчання або професійної підготовки. Сутність моделі полягає у створенні органічного, внутрішньо пов'язаного цілого (мети, завдань, змісту, педагогічних умов, форм, методів і результатів процесу підготовки студентів до професійно-педагогічної компетентності). Проте, навіть найбільш досконала модель не може повністю передати всю сукупність закономірностей свідомої, соціально зумовленої діяльності людини, адже модель – це лише результат абстрактного узагальнення особистісного досвіду [22, с. 268].

І. Зязюн сформулював вимоги до моделі педагогічного процесу, відповідно до цих вимог модель має: бути цілісною (відобразити проектування та реалізацію всієї послідовності педагогічного процесу); виявляти динаміку педагогічного процесу (показувати послідовність його етапів, систему засобів вирішення

завдань, умов ефективного досягнення результатів); відобразити мету організатора та його здатність включитися в педагогічний процес для формування у суб'єктів-об'єктів (студентів) певної якості, в тому числі у контексті всієї їхньої життєдіяльності [6, с. 24–25].

Моделювання інноваційного освітнього процесу передбачає такі етапи: 1) виникнення інноваційної ідеї; 2) розроблення; 3) реалізація та впровадження ідеї. Моделюючи інноваційну підготовку майбутніх фахівців, на думку В. Сластьоніна та Л. Подимової, необхідно створити модель, яка містить структурні (мотиваційний, креативний, технологічний, рефлексивний) і функціональні (модернізація освітніх програм, планування роботи, застосування інновацій, передбачення труднощів, поставлення мети і завдань, упровадження інноваційних методів навчання, моніторинг освітнього процесу, вдосконалення та характеристика інноваційної діяльності) компоненти [23].

Моделюючи підготовку викладача до інноваційної педагогічної діяльності, О. Козлова проектує шість структурних компонентів інноваційної діяльності – філософський, мотиваційний, креативний, рефлексивний, валеологічний і технологічний. При цьому системотвірним є креативний компонент. Готовність викладача до інноваційної професійної діяльності представлено змістовим, процесуальним і результативно-оцінним складниками [7].

Заклади вищої освіти України нині змінюють модель освітнього процесу, переходячи від адаптаційної та репродуктивної, творчої освіти, що передбачає навчати здатності виробляти й ухвалювати рішення, обирати механізми формування методичних навичок, мотиваційно-позитивного ставлення до майбутньої професії, навичок творчої самореалізації та адаптації, професійного самовизначення, забезпечення студентів досвідом творчої діяльності. Аналіз науково-методичної літератури дозволяє стверджувати, що модернізація художньо-педагогічної освіти в такому напрямі потребує вдосконалення змісту професійно-педагогічної підготовки, застосування інноваційних та інтерактивних технологій навчання.

Викладач професійно-художніх дисциплін має володіти особливими професійними якостями, способами педагогічної діяльності, методами прийомами і технологіями, які становлять і характеризують рівень його мистецької майстерності та професійно-педагогічної компетентності [21, с. 304]. З огляду на це, вважаємо, що викладач професійно-художніх дисциплін лише тоді зможе реалізувати свій потенціал у професійній і творчій діяльності, виробити власну позицію, досягти вершин саморозвитку та самовдосконалення, якщо його підготовка є системою, яка об'єднує відносно самостійні, але взаємопов'язані та взаємозумовлені *підсистеми*:

- *гуманістичну* (духовно-етичну, морально-виховну, соціально-гуманітарну, естетичну, просвітницьку);

- *загальнокультурну* (теоретико-методологічну, загальнонаукову та культурологічну);
- *професійно-художню* (фундаментальну, мистецько-наукову, культуротворчу, художньо-творчу, дизайнерську та ужитково-виробничу, пошуково-дослідницьку);
- *психолого-педагогічну* (науково-педагогічну, фахово-методичну та науково-дослідну).

На основі вивчення особливостей і завдань діяльності викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти, що визначають структуру їхньої професійно-педагогічної компетентності, а також аналізу практики їхньої підготовки в Україні робимо висновок, що *система професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін* є цілеспрямованим, багатоаспектним, структурованим, упорядкованим динамічним комплексом професійного навчання, виховання та розвитку студентів художніх і педагогічних ЗВО, результатом якого є становлення їхньої професійно-педагогічної компетентності [10]. Посилення вмотивованості студентів і готовності до виконання освітньої діяльності (художньо-професійної та педагогічної) потребує їх спрямування на ефективну реалізацію професійних здібностей, нахилів, уподобань у системі професійно-педагогічної освіти та зумовлює наскрізну професіоналізацію навчально-виховного процесу.

Розвиток системи художньо-педагогічної освіти в напрямі багаторівневості, варіативності стимулює пошук моделей навчання, які дозволяють студентам усвідомити особистісний потенціал, активізувати внутрішньо-особистісні механізми ефективного засвоєння професії, здійснити пошук резервів удосконалення професійної підготовки. Тому існує необхідність перетворення ЗВО в середовище, яке сприятиме розвитку у студентів індивідуального стилю мислення та діяльності, сприятиме успішній самореалізації молоді в професії та створить передумови ефективної підтримки розвитку індивідуальності студентів. Потребують уваги питання, які стосуються організаційно-педагогічних засад і методики підготовки майбутніх викладачів художнього профілю; удосконалення методів і форм проведення навчання у ЗВО.

Теоретичне дослідження проблеми професійно-педагогічної підготовки і результати вивчення освітньої практики, з урахуванням зазначених вище положень педагогічного моделювання дали нам змогу побудувати структурно-функціональну модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін під час навчання в закладі вищої освіти.

Зазначимо, що ми вважали доцільним побудувати модель системи професійно-педагогічної підготовки, яка відрізняється від традиційних трьома ключовими позиціями: 1) освітній процес вибудовується за логікою становлення та розвитку особистості; 2) викладач і студенти є рівноправними учасниками

евристичного освітнього діалогу та педагогічної взаємодії; 3) цілісність освітнього процесу досягається в послідовній інтеграції дисциплін усіх циклів на основі єдності їх мети. Наше бачення реалізує синтез культуротворчості, освіти і філософсько-методологічних, культурологічних, психолого-педагогічних теорій щодо осмислення феномена професійної освіти викладачів професійно-художніх дисциплін. Теоретичну основу підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО складають основні положення провідних методологічних підходів.

Проектована педагогічна модель передбачає дотримання принципу доцільної побудови освітнього процесу. Розроблена модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін презентує особливості процесу навчання майбутніх фахівців художнього профілю та специфіку формування професійно-педагогічної підготовки у студентів. Модель не лише визначає параметри організації процесу підготовки студентів для формування первинного рівня компетентності щодо професійної діяльності, а й охоплює процесуальний і змістовий аспекти і має динамічний характер.

Запропонована модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін (рис. 2.3) містить три основні блоки.

Методологічно-цільовий блок направлений на обґрунтування й актуалізацію моделі, який спирається на соціальне замовлення суспільства на висококваліфікованих викладачів професійно-художніх дисциплін, яким властива самостійність, соціальна і професійна відповідальність. Цей блок відображає запланований у державних стандартах рівень підготовки студентів до організації художньо-педагогічної діяльності, який повинен бути досягнутий ними згідно із сучасним соціальним замовленням на викладача професійно-художніх дисциплін як представника мистецько-педагогічної еліти, носія культури, активної, самостійної й відповідальної особистості, здатної до творчого самовиявлення та самореалізації в художньо-педагогічній діяльності. Методологічно-цільовий блок керує роботою системи, служить визначальним чинником сутнісного розроблення її компонентів, визначення наступності зв'язків, чіткого розуміння функцій системи і результатів, до яких ми прагнемо.

Зважаючи на соціальне замовлення й особливості художньо-педагогічної освіти, мета нашої моделі – формування професійно-педагогічної компетентності в майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО. Завдання: актуалізація мотиваційної сфери майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін щодо оволодіння компонентами професійно-педагогічної компетентності. Соціальне замовлення опосередковано позначається на нормативно-освітній складовій системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін.

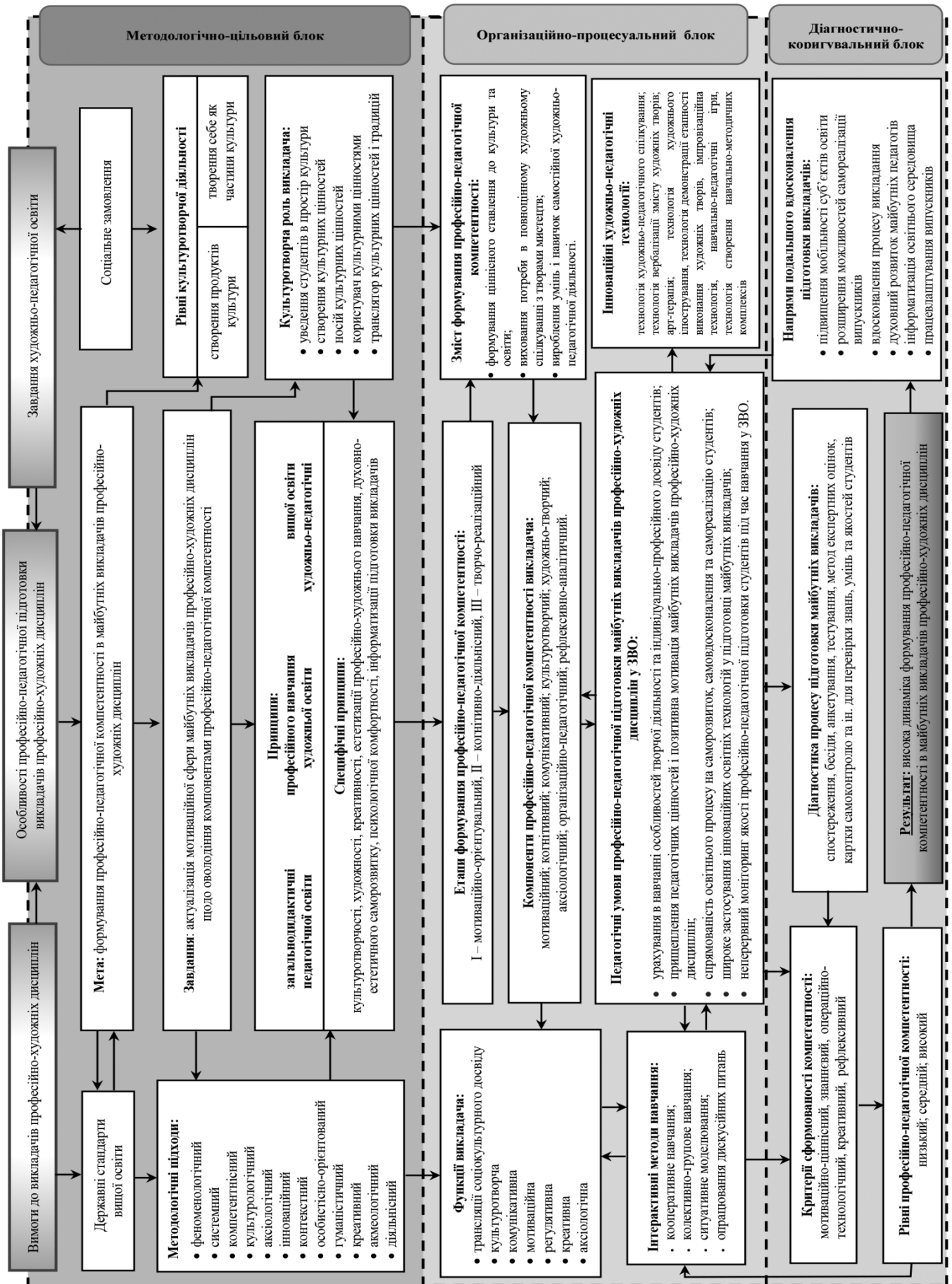

Рисунок 2.3 – Модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін

Професійно-педагогічна підготовка майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін здійснюється на засадах феноменологічного, системного, компетентнісного, культурологічного, аксіологічного, інноваційного, контекстного, особистісно орієнтованого, гуманістичного, креативного, акмеологічного, діяльнісного підходів. Провідними принципами формування професійно-педагогічної компетентності ми визначили принцип культуротворчості, художності, креативності, естетизації професійно-художнього навчання, духовно-естетичного саморозвитку, психологічної комфортності, інформатизації підготовки викладачів [9].

Методологічно-цільовий блок впливає на проектування та реалізацію всієї системи професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО.

Наступним блоком моделі визначено *організаційно-процесуальний*, який забезпечує реалізацію трьох етапів формування професійно-педагогічної компетентності: мотиваційно-орієнтувального, когнітивно-діяльнісного та творчо-реалізаційного. Кожен етап спрямовується на формування компонентів професійно-педагогічної компетентності, які визначають здатність студентів до виконання своєї подальшої діяльності відповідно до визначених функцій викладача.

Структура професійно-педагогічної компетентності, на наш погляд, містить такі компоненти: мотиваційний; когнітивний; комунікативний; культуротворчий; художньо-творчий; аксіологічний; організаційно-педагогічний; рефлексивно-аналітичний. Базові функції його культурно-освітньої та педагогічної діяльності: трансляції соціокультурного досвіду, культуротворча, комунікативна, мотиваційна, регулятивна, креативна, аксіологічна.

Функція трансляції соціокультурного досвіду забезпечує засвоєння та відтворення індивідом соціального та культурного досвіду, що проявляється під час спільної діяльності, під час комунікації в певному культурному оточенні, та вказує на адекватне входження людини в життя суспільства. Здійснення культуротворчої функції передбачає добір змісту її культурологічної складової й відтворення в освітніх структурах культурних зразків і норм, що проектують елементи культурного середовища, культуротворчого впливу на суспільне життя. Комунікативна функція полягає в передаванні досвіду поколінь через різноманітні способи і типів спілкування за допомогою регулювання змісту власної свідомості та розуміння інших. Мотиваційна функція передбачає стимулювання загальнокультурного розвитку особистості, формує потребу вдосконалення своєї професійної компетентності. Регулятивна функція забезпечує взаємовплив з метою зміни чи збереження поведінки, активності, ставлення одне до одного. Креативна функція формує та розвиває творчі здібності студентів, визначає творчий характер роботи самого викладача.

Аксіологічна функція пов'язана з передаванням найважливішої інформації, що й фіксується в цінностях, ідеалах. Урахування під час моделювання процесу художньо-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін їхніх основних функцій дало змогу більш чітко увиразнити завдання моделі, накреслити напрями її оптимізації та спрогнозувати результат її застосування на практиці.

Розглянемо етапи формування професійно-педагогічної компетентності в майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО.

Перший етап (мотиваційно-орієнтувальний) передбачає формування позитивної мотивації студентів до оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками і використання їх у художньо-педагогічній діяльності, активізацію потреби майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін у самостійній художньо-творчій діяльності.

Другий етап (когнітивно-діяльнісний) присвячений опануванню сукупності психолого-педагогічних, художньо-педагогічних, фахово-методичних, естетико-культурологічних знань і набуттю комплексу фахових художніх і педагогічних умінь і навичок. На цьому етапі відбувається розширення пізнавальних можливостей студентів за допомогою ефективних методів і налагодження інтеграційних зв'язків різних дисциплін.

Третій етап (творчо-реалізаційний) забезпечує реалізацію засвоєних знань, умінь, навичок у процесі самостійної творчої художньо-педагогічної діяльності студентів. Цей етап формує творчий досвід майбутніх фахівців, який набувається під час проходження педагогічних практик і позанавчальної діяльності.

Підготовка студентів відбувається у процесі колективних, групових та індивідуальних форм роботи (лекції, практичні, семінарські, самостійна робота, педагогічні практики тощо) за допомогою традиційних і нетрадиційних (інтерактивних занять, тренінги, індивідуальні художньо-творчі завдання, мультимедіа-презентації, проведення майстер-класів тощо) методів і технологій, які забезпечують суб'єкт-суб'єктну педагогічну взаємодію.

Реалізацію усіх етапів уможливило чітке забезпечення педагогічних умов професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін, до яких ми відносимо такі:

- урахування особливостей творчої діяльності та індивідуально-професійного досвіду студентів;
- розвитку мотивації до навчання у процесі підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін;
- єдності творчої самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення студентів;
- застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін;

– моніторинг системи професійної підготовки майбутніх викладачів.

Організаційно-процесуальний блок також охоплює зміст формування професійно-педагогічної компетентності, передбачає застосування інноваційних художньо-педагогічних технологій, а також інтерактивних методів навчання в освітньому процесі ЗВО.

Діагностично-коригувальний блок відображає відповідність результатів професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін вимоги до якості визначених Державним стандартом та іншими нормативними документами.

Цей блок моделі презентує критеріально-діагностичний апарат, який визначає рівні сформованості професійно-педагогічної компетентності в майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін на всіх етапах навчання, а також очікуваний результат упровадження та реалізації побудованої моделі – високу динаміку формування професійно-педагогічної компетентності викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО.

На основі сучасних наукових досліджень ми пропонуємо виділити мотиваційно-ціннісний, знаннєвий, операційно-технологічний, креативний і рефлексивний критерії та три рівні сформованості професійно-педагогічної компетентності: низький (пасивний), середній (продуктивний) і високий (креативний). Усі вони взаємопов'язані, зумовлюють один одного, що забезпечує послідовність формування професійно-педагогічної компетентності в майбутніх викладачів. Для їх визначення розроблені методи діагностики процесу підготовки майбутніх викладачів: спостереження, бесіди, анкетування, тестування, метод експертних оцінок, картки самоконтролю та ін. для перевірки знань, умінь та якостей студентів.

У цей блок також входять напрями подальшого вдосконалення підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у ЗВО: сприяння мобільності студентів, викладачів, науковців; розширення можливостей для творчої самореалізації здобувачів освіти; випереджувальне оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки студентів в контексті новітніх тенденцій педагогічної освіти; інтенсифікація навчання та виховання за допомогою інноваційних методів і освітніх технологій; неперервний інтелектуальний, естетичний і духовний розвиток особистості майбутнього педагога; більш раціональне використання засобів і можливостей інформаційно-комунікаційних технологій; співпраця зі стейкхолдерами щодо вдосконалення змісту навчання, надання місць практики і працевлаштування випускників.

Отже, модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін є складною динамічною системою, структура якої інтегрує методологічно-цільовий (соціальне замовлення, Державні стандарти освіти, мета, завдання, методологічні підходи, принципи, рівні культуротворчої діяльності,

культуротворчу роль викладача), організаційно-процесуальний (функції, етапи, компоненти, методи, педагогічні умови, розвиток ціннісних відносин, інновації в освітньому процесі), діагностично-коригувальний (критерії, рівні сформованості професійно-педагогічної компетентності, діагностику процесу підготовки фахівця, передбачуваний результат) блоки, відображає цілісний освітній процес професійно-педагогічної підготовки, реалізується поетапно, а наслідком її впровадження є висока динаміка формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін.

Апробація у педагогічних і художніх закладах вищої освіти засвідчила, що розроблена модель дає змогу підвищити рівень професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін і на цій основі активізує процеси: інкультурації суб'єктів освітнього процесу – прилучення їх до національних культурно-історичних традицій; інноваційно-проектної діяльності – розробці культурно опосередкованих і соціально прийнятних проектів та впровадження їх в соціально-культурний простір закладу освіти; саморозвиток духовного потенціалу студентів і викладачів; соціалізації – соціальної адаптації та соціальної активності суб'єктів освітнього процесу.

Важливим чинником, що дозволяє ефективно реалізувати запропоновану модель, є урізноманітнення засобів і прийомів навчання шляхом використання інтерактивних методів навчання (парних, групових) розроблення варіантів вирішення педагогічної ситуації; упровадження інтегрованих занять; індивідуального (парного, групового, фронтального) обговорення; відпрацювання альтернативних рішень; реконструкції проблемної ситуації; постановки евристичних (проблемних, дослідницьких) запитань і завдань [8]. Вважаємо, що процес професійної підготовки майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін, організований за розробленою моделлю на запропонованих нами засадах, перетвориться на процес їхньої самодертермінації, вільної самореалізації та неперервного саморозвитку творчої індивідуальності, що виявлятиметься в різних видах їхньої педагогічної та мистецької творчості.

Провідне значення для розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача професійно-художніх дисциплін набуває його здатність до інтерактивної взаємодії у процесі самостійного опрацювання матеріалів, виконання індивідуальних завдань, колективного обговорення проблемної ситуації у колі колег. Звернення до культурологічного контенту, надаватиме аналітичній роботі необхідної образності та емоційності, сприятиме проблематизації навчального матеріалу. Основними чинниками, що забезпечують продуктивність самостійної роботи є різнорівневі завдання, гнучкість підходів до вибору форм їх виконання, спрямованість на інтеракцію, творчість та креативність, практичні види діяльності викладачів, співтворчість усіх суб'єктів освітнього процесу. Вирішення цих завдань стає можливим у разі спільної

злагодженої роботи викладачів та адміністрації ЗВО з урахуванням кращих здобутків педагогічної науки.

Висновки: Отже, система професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін є цілеспрямованим, багатоаспектним, структурованим, упорядкованим комплексом професійного навчання, виховання та розвитку студентів художніх і педагогічних ЗВО. Вона об'єднує взаємопов'язані та взаємозумовлені підсистеми: гуманістичну (духовно-етичну, морально-виховну, соціально-гуманітарну, естетичну, просвітницьку); загальнокультурну (теоретико-методологічну, загальнонаукову та культурологічну); професійно-художню (фундаментальну, мистецько-наукову, культуротворчу, художньо-творчу, дизайнерську й ужитково-виробничу, пошуково-дослідницьку); психолого-педагогічну (науково-педагогічну, фахово-методичну та науково-дослідну).

Розроблена модель професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін відображає цілісний освітній процес художньої та педагогічної підготовки студентів, інтегрує методологічно-цільовий (соціальне замовлення, стандарти освіти, мета, завдання, методологічні підходи, принципи, рівні культуротворчої діяльності, культуротворча роль викладача), організаційно-процесуальний (функції, етапи, компоненти, педагогічні умови, методи, зміст, інноваційні технології), діагностично-коригувальний (критерії, рівні сформованості професійно-педагогічної компетентності, діагностика підготовки фахівця, передбачуваний результат) блоки. Модель розкриває особливості структури (складові та етапи освітнього процесу), послідовність, зв'язок і функції цих елементів та особливості професійно-педагогічної підготовки студентів. Її реалізація дає змогу активізувати процеси: інкультурації суб'єктів професійної підготовки (прилучення їх до національних культурно-історичних традицій і педагогічних цінностей); інноваційно-проектної діяльності (розроблення культурно опосередкованих і соціально важливих проектів і впровадження їх у соціально-культурне середовище закладу освіти); саморозвитку духовного потенціалу студентів та їхньої подальшої соціалізації (соціальної адаптації, професійної самореалізації, становлення соціальної активності та педагогічної позиції); і на цій основі забезпечити високу динаміку формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-художніх дисциплін.

1. Архангельский С.И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе. Москва : Просвещение, 1976. 245 с.
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця, 2008. 278 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник : 2 вид., доповн. й виправл. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

4. Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Антонова О.Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.
5. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Зязюн І.А. Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2011. Вип. 1. С. 19–30.
7. Козлова О.Г. Сутнісні складові інноваційної діяльності вчителя. Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, 1999. 92 с.
8. Колісник-Гуменюк Ю.І. Інноваційні та інтерактивні технології навчання : наук.-метод. розробка. Львів, 2018. 24 с.
9. Колісник-Гуменюк Ю.І. Психолого-педагогічні засади підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти : навч. посіб. Львів, 2020. 122 с.
10. Колісник-Гуменюк Ю.І. Система професійно-педагогічної підготовки викладачів професійно-художніх дисциплін у закладах вищої освіти : монографія. Львів : ЛА «Піраміда», 2020. 515 с.
11. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. 2-е изд. Москва : Наука, 1975. 720 с.
12. Краевский В.В., Полонский В.М. Методология для педагога: теория и практика. Волгоград : Перемена, 2001. 324 с.
13. Кремень В. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез. *Теорія и практика управління соціальними системами*. НТУ «ХПИ», 2013. № 3. С. 3–19.
14. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.
15. Лігоцький А.О. Система різнорівневої підготовки фахівців в Україні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1997. 36 с.
16. Лузан П.Г., Сопівник І.В., Виговська С.В. Основи науково-педагогічних досліджень : навчальний посібник. Київ : ДАКККіМ, 2008. 248 с.
17. Михеев В.И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. 3-е изд., стереотип. Москва : КомКнига, 2006. 200 с.
18. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник. 3-є вид., доп. Київ : ВАТ «КДНК», 2001. 608 с.
19. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования. Санкт-Петербург : Питер, 2004. 268 с.
20. Пирогова О.В. Моделирование в образовании. *Инновации в образовании*. 2004. № 5. С. 35–40.
21. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства : колективна монографія / І.А. Зязюн, О.А. Лаврінченко, М.М. Солдатенко, В.В. Пилипчук та ін.; ред. І.А. Зязюн. Київ : Педагогічна думка, 2012. 390 с.
22. Слостенин В.А. Профессиональная готовность учителя к воспитательной работе: содержание, структура, функционирование: Профессиональная подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. Москва : МГПИ, 1982. 182 с.
23. Слостёнин В.А., Подымова Л.С. *Педагогика: инновационная деятельность*. Москва : ИЧП «Магистр», 1997. 224 с.
24. Современный словарь по педагогике / сост. Е.С. Рапацевич. Минск : Современное слово, 2001. 928 с.
25. Сохор А.М. Логическая структура учебного материала. Москва: Педагогика, 1974. 192 с.

26. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад. В.І. Волович, В.І. Тарасенко, М.В. Захарченко та ін.; ред. В.І. Волович. Київ : Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.
27. Философский энциклопедический словарь / ред. А.А. Ивин. Москва : Наука, 2003. 564 с.
28. Ярмаченко М. Педагогічний словник. Київ : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
29. Muszyński H. *Wstęp do metodologii pedagogiki*. Warszawa : PWN, 1971. 349 s.